

4. ÜNİTE

PEYGAMBERİMİZ DÖNEMİNDE SOSYAL HAYAT

KAVRAMLAR

- Asr-ı Saâdet
- Sıla-i rahim
- Uhuvvet

NELER ÖĞRENECEĞİZ?

- Peygamberimiz Döneminde Çocukların Sosyal Hayat İçerisindeki Konumu
- İslam Davetinde Gençlerin Rolü
- Peygamberimiz Döneminde Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Hayatta Kadının Yeri
- Asr-ı Saâdetteki Aile Yapısı
- Peygamberimizin Akrabalık İlişkilerine Verdiği Önem
- Peygamberimizin Komşuluk İlişkilerine Verdiği Önem
- Asr-ı Saâdette Oluşturulan İslam Kardeşliğinin Dayandığı Temeller
- Ümmü Seleme'nin (r.a.) Örnek Şahsiyeti
- Müslümanların Kardeşliği İle İlgili Bir Hadis

4. PEYGAMBERİMİZ DÖNEMİNDE SOSYAL HAYAT

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Hz. Peygamber'in "İnsanların en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır." (Müslim, Fedailü's-sahabe, 212.) sözünden ne anlıyorsunuz?
2. Hz. Peygamber'in çocuklara ve gençlere karşı tutumu hakkında neler biliyorsunuz?
3. "Kim Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa akraba ile bağını sürdürsün." (Buhârî, Edeb, 85.) Bu hadis size neler düşündürüyor?
4. Çevrenizdeki komşuluk ilişkilerinin nasıl olduğuna dair örnekler veriniz.
5. İnsanlar arası ilişkilerde kardeşlik ve dayanışma ruhunun gelişmesi için neler yapılabilir?

1. Asr-ı Saâdette Çocuklar

Bilgi Kutusu

Asr-ı saâdet: Hz. Peygamber'in yaşadığı devri temsilen kullanılan bu ifade, insanların en bahtiyar oldukları çağ manasına gelmektedir. Hz. Peygamber'in "İnsanların en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır." (Müslim, Fedailü's-sahabe, 212.) hadisinden ilham alınarak kullanılan asr-ı saâdet tabiri ile İslamiyetin en güzel yaşandığı ideal zaman dilimi kastedilir. Müslümanların özlem duydukları ve saygıyla andıkları bu eşsiz devri, özellikle Türkler saygı ve hayranlıklarının bir gereği olarak asr-ı saâdet olarak adlandırmışlardır.

(Abdülkerim Özaydın, "Asr-ı Saâdet", DİA, C 3, s. 501.)

Âlemlere rahmet olarak gönderilen¹ Hz. Peygamber, çocukları çok sevdi. Çevresindekilerin şaşkın bakışları altında onları kucağına alır ve öperdi. Yanında bulunan ve "Siz çocuklarınızı öper misiniz?" sorusuyla davranışını küçümseyene "Allah senin gönlünden merhameti çekip almışsa ben ne yapayım."² diyerek sorunun sahibini düşünmeye sevk ederdi.

Hz. Peygamber'e on yıl hizmet eden Enes b. Malik, bu süre zarfında bir kez olsun "Bunu niçin böyle yaptın veya yapmadın?" şeklinde bir soruyla karşılaşmamıştı.³ Resulullah'ın (s.a.v.) gönderdiği yere gitmeyerek arkadaşlarıyla oyuna dalmış olsa da ondan azar işitmemişti. Bunun yerine "Enescik gönderdiğim yere gittin mi?" sorusuyla Hz. Peygamber tarafından kendisine görevi hatırlatılmıştı. Bu tavır

Görsel 4.1
Asr-ı Saâdette çocuklar sosyal hayatın önemli bir parçasıydı.

1 bk. Enbiya suresi, 107. ayet

2 Buhârî, Edeb, 18.

3 Tirmizî, Menâkıb, 9.

Görsel 4.2
İslam dini
çocuklara değer
verir.

istedi. Allah Resulü (s.a.v.), Zeyd'i (r.a.) babasıyla gitme veya kendisiyle kalma konusunda özgür bırakmıştı. Zeyd (r.a.) babasının yalvarmalarına rağmen evine dönmek yerine Peygamber'in (s.a.v.) yanında kalmaya devam etti.⁶

karşısında hatasını anlayıp mahcup olan Enes'in (r.a.) yaptığı ise "Ben de hemen gidiyordum ey Allah'ın Resulü."⁴ diyerek yola koyulmaktı.

Resulullah'ın (s.a.v.) çocuklarla kurduğu bağ öylesine güçlü idi ki azatlısı Zeyd b. Harise, ailesinin yanına dönmek ile Resulullah'ın (s.a.v.) yanında kalmak arasında seçim yapmak zorunda kaldığında düşünmeden onu tercih etmiştir. Zeyd (r.a.), kabilesinin girdiği bir savaşta esir alınmış, sonra da köle diye satılmıştı. İlk başlarda Hz. Hatice'ye hediye edilen Zeyd (r.a.), daha sonra Hz. Peygamber'e hizmet etmek için görevlendirildi. Ancak Allah Resulü (s.a.v.), onu evlat edinip kölelikten kurtardı.⁵ Diğer taraftan Zeyd'in babası, esir edildiği günden beri oğlunu arıyordu. Mekke'de olduğunu öğrenince onu özgürlüğüne kavuşturmak ve doğduğu topraklara geri götürmek için Hz. Peygamber'in evine geldi. Fidyesini ödemek şartıyla oğlunu Hz. Muhammed'den (s.a.v.)

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Halid b. Said'in kızı anlatır:

– Üzerimde yeni bir gömlek olduğu hâlde babamla birlikte Resulullah'ın yanına gelmiştik.

Allah Resulü, bana şöyle dua etti:

– *Çocuğum çok yaşa da gömleğini sağlıklı giy. Sonra gömleğini eskit yenisini giy. Sonra yine eskit ve tekrar yenisini giy.*

(Buhârî, Cihad, 188.)

Hız. Peygamberle yolu kesişen çocuklar yaramazlık yapsalar bile azarlanmaz, sadece tatlı bir dille ikaz edilirdi. Rafi b. Amr, bir gün hurma ağaçlarını taşıdığı için Allah Resulü'nün (s.a.v.) huzuruna getirilmişti. "Yavrucuğum hurmaları neden taşıyorsun?" diye soran Nebi'ye (s.a.v.), Rafi (r.a.), çocuk saflığıyla "Yemek için." cevabını verdi. Hız. Peygamber ona

4 Müslim, Fedail, 51, 54.

5 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 40-42.

6 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 264-265.

kızmak yerine, “*Hurmaları taşlama da altına düşenleri ye.*” diyerek doğrusunu öğretti. Bununla yetinmedi, başını okşayarak “*Allah’ım onun karnını doyur.*”⁷ duasıyla Rafi’yi (r.a.) sevindirdi.

Hz. Peygamber çocukların kişiliklerine saygı gösterirdi. Temim kabilesini temsilen Medine’ye gelen heyette Amr adında bir çocuk bulunuyordu. Amr, kendisine verilen bekçilik görevi için eşyaların başında kalmıştı. Hz. Peygamber’in heyetkilerle verdiği hediyelerden kendisinin de nasibi olduğunu ancak Allah Resulü’nün (s.a.v.) yanına varınca öğrenmişti. Nitekim heyetkilerden hiçbirinin mahrum kalmasını istemeyen Allah Resulü (s.a.v.) sormuş soruşturmuş küçük Amr’a da hediyesini vermişti.⁸ Sadece hakkı teslim edilen Amr değil, Hz. Peygamber ile oyun oynayan çocuklar da onunla beraber mutlu zamanlar geçirirdi. Ensar çocuklarından beş yaşındaki Mahmud b. Rebi, kendisine suyla şaka yapan Nebi’nin (s.a.v.) çocuklaşmasından ziyadesiyle memnundu.⁹

Hz. Peygamber ne zaman çocuklarla karşılaşsa onların başlarını okşar, bazen oyunlarına katılırdı. Seferlerden dönüşünde onları devesine bindirirdi. Bu davranışı çocukların o kadar hoşuna giderdi ki onun gelişini dört gözle beklerlerdi. Onu karşılamak için adeta yarışlardı. Allah Resulü de (s.a.v.) çocukların bu ilgisini karşılıksız bırakmaz, birini devesinin önüne diğerini arkasına bindirerek onların gönüllerini yapardı.¹⁰

Cahiliye Çağı’nın yanlış düşüncelerinden biri olan kız çocuğunu değersiz bulma ve onu utanç kaynağı olarak görme, Hz. Peygamber’in ortadan kaldırdığı geleneklerdir. Allah Resulü (s.a.v.), kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapılmamasını isteyerek Arap toplumunun kız çocukları ile ilgili yanlış geleneklerini reddetmiştir.¹¹

Okuma Parçası

Hz. Ömer’in oğlu Abdullah bir yolculuk esnasında bindiği hırçın deveyi zapt edemiyordu. Deve birden hızlanıyor ve kafilenin önüne geçiyordu. Bu durumdan rahatsız olan Hz. Ömer biraz da kızarak oğlunun bindiği deveyi durduruyor, Hz. Peygamber’in önünden çekip onu arka tarafa sürüklüyordu. Tanık olduğu bu olay üzerine Peygamber Efendimiz, Hz. Ömer’e,

– *Bu hırçın deveni bana satar mısın?* diye sordu.

Hz. Ömer:

– *Deve senindir ey Allah’ın Resulü,* dedi.

Ancak Peygamberimiz sözünü tekrarlayarak deveyi kendisine satmasını söyledi. Bunun üzerine Hz. Ömer, deveyi Nebi’ye (s.a.v.) sattı.

Sevgili Peygamberimiz, Abdullah’a seslenerek:

– *Ey Abdullah! Şimdi bu deve senindir. Artık onu istediğin şekilde sürebilirsin,* buyurdu.

(Buhârî, Buyu’, 47.)

7 İbn Mâce, Ticaret, 67.

8 Vâkidî, Meğâzî, C 3, s. 979-980.

9 bk. Buhârî, İlim, 18.

10 bk. Buhârî, Libas, 99.

11 bk. Buhârî, Hibe, 12,13.

2. Asr-ı Saâdette Gençler

Hiz. Peygamber, tebliğini yürütürken ona en büyük destek gençlerden gelmiştir. Bunun temel sebebi gençlerin dış etkenlere ve değişime açık olmaları, toplumun sunduğundan farklı olan çağrılara kulak vermeleridir. Yerleşik sistemin her türlü zorlama ve baskısına coşkun bir ruh hâli, canlı ve hareketli bir tavır ile karşı duracak cesarete sahip olmalarıdır.¹²

Görsel 4.3
Gençler, İslam davetini ilk kabul edenler arasında yer aldılar.

Allah Resulü (s.a.v.), davetini toplumun tüm kesimlerini içine alacak şekilde duyurduğunda bu çağrıya ilk önce Mekke'nin gençleri uydular. Kureyş'in nüfuzlu ailelerinden birine mensup on yedi yaşındaki Erkam b. Ebi'l Erkam, gizli davetin sürdüğü günlerde evini Hiz. Peygamber'in emrine vererek önemli bir rol üstlendi. Davetin merkezi olma özelliği taşıyan bu evde pek çok kişi İslam'la tanıştı.¹³

Erkam'ın evinde İslam'a giren gençlerden biri Mus'ab b. Umeyr'di. O, Müslüman olduktan

sonra kendini tebliğ faaliyetlerine adanmıştı. Hiz. Peygamber, Birinci Akabe Biatı'ndan sonra Mus'ab'ı (r.a.), hem temsilci hem de öğretmen olarak ensarla birlikte Medine'ye gönderdi. Böylece o, Medine'ye hicret eden ilk kişi olmuştu. Mus'ab (r.a.), Medine'deki Müslümanların yardım ve desteğiyle üzerine düşen vazifeyi layıkıyla yerine getirdi. Birçok kişinin Müslüman olmasına vesile oldu.

Gerek vakit gerekse Cuma namazlarında imamlik yaptı. Medineli Müslümanlara Kur'an öğretti. Şüphesiz onun en büyük başarısı Medine'yi hicret yurdu hâline getirmesidir.¹⁴

Okuma Parçası

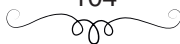
Ebu Mahzure (r.a.) Hiz. Peygamber ile yaşadığı bir hatırasını şöyle anlatır: "Resulullah (s.a.v.) Huneyn Savaşı'ndan dönüyordu. Ben de Mekkeli gençlerle beraberdim. Bu esnada Resulullah'ın (s.a.v.) müezzini ezan okumaya başladı. Biz de bir köşede alay ederek müezzinin sesini tekrarlamaya başladık. Yaptıklarımızı Peygamberimiz de duymuştu. Ezan bittikten sonra '*Şunların içinde güzel sesli biri var.*' diyerek yanımıza birini gönderdi. Gelen kişi bizi alıp onun huzuruna çıkardı. Rahmet Peygamberi, '*Güzel sesli hanginiz?*' diye sordu. Arkadaşlarım beni gösterdiler. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v.) beni yanına çağırdı ve ezan okumamı istedi. Hiz. Peygamber'den ve ezandan hiç hoşlanmadığım hâlde çaresiz kalkıp onun önünde ezan okudum. Ezanı bitirdiğim zaman içinde bir miktar gümüş olan bir keseyi bana verdi. Daha sonra da alnımdan öpüp sırtımı sıvazladı. İşte o anda gönlüm ona karşı sevgi ile doldu. Bunun üzerine ben de '*Ey Allah'ın elçisi Mekke'de ezan okumama izin verir misin?*' dedim. O da izin verdiğini söyledi. Mekke'ye geldim ve onun emriyle müezzinlik yapmaya başladım."

(İbn Mâce, Ezan, 2.)

12 Turgay Gündüz, İslam, Gençlik ve Din Eğitimi, s. 156-157.

13 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 270.

14 bk. Buhârî, Menâkıbü'l-ensar, 46; İbn Sa'd, et-Tabakât, C 3, s. 117-119.

İslam'a hizmet eden bir diğer genç ilk Müslümanlardan Cafer b. Ebi Talib'dir. Mekkeli müşriklerin eziyet ve işkencelerinin artması üzerine, Habeşistan'a giden Müslümanlar arasında yer alan Cafer (r.a.), muhacir kafilesinin liderliğini üstlenmişti. Bir süre sonra onların Mekke'ye iade edilmesini isteyen müşrik elçiler Habeşistan'a geldiler. Müslümanların aynı zamanda sözcülüğünü yapan Cafer (r.a.), Habeş Necaşi'si Ashame'yi yaptığı meşhur konuşmasıyla etkiledi. Onun cesaretle ve maharetle inancını ortaya koyan bu tavrı sayesinde mülteci Müslümanlar Habeşistan'da himaye edilmiş oldu. Mekke'den gelen elçiler de istediklerini elde edemediği geri dönmek zorunda kaldılar.¹⁵

Sadece Mekke'nin sıkıntılı zamanlarında değil, Medine'deki tebliğ faaliyetlerinde de gençler hep ön saflarda yer aldılar. Nitekim Hz. Peygamber tarafından komşu hükümdarlara gönderilen davet mektuplarını dönemin gençlerinden Zeyd b. Sabit kaleme aldı. Zeyd (r.a.), dil konusundaki kabiliyetinden dolayı İbranice ve Süryaniceyi kolayca öğrenmişti. Böylece komşu ülkelerden gelen mektupları tercüme ediyor ve cevap yazabiliyordu. Yirmili yaşlarında olan Zeyd (r.a.) aynı zamanda Hz. Peygamber'in vahiy kâtiplerinden biriydi.¹⁶

Gençlere verdiği sorumluluk ve görevlerle onlara duyduğu güveni gösteren Allah Resulü (s.a.v.), gençlerin yoğun duygu değişimlerinin de farkındaydı. Medine dışından gelen Malik b. Huveyris ve arkadaşları yirmi gün boyunca Hz. Peygamber'in yanında öğrenci oldular. Her biri, Nebi'nin (s.a.v.) gözetiminde dinlerini öğrenmenin hazzını yaşasalar da bir süre sonra geride kalan ailelerini özlemeye başladılar. Onların duygularını hisseden Sevgili Peygamberimiz, *"Memleketlerinize dönseniz ve öğrendiklerinizi onlara da öğretseniz."*¹⁷ diyerek hem onları görevlendirmiş hem de sevdiklerine kavuşturmuştu.

Bilgi Kutusu

Müslüman gençlerden Cafer b. Ebi Talib'in Habeşistan Necaşi'si'nin huzurunda, muhacirlerin temsilcisi olarak şu konuşmayı yapmıştır:

"Ey Hükümdar, Allah aramızdan birini elçi olarak seçip gönderinceye kadar biz cahillerdendik, putlara tapar, ölü hayvan eti yer, fuhuş yapardık. Akrabalık bağını koparır ve komşuluk haklarını tanımazdık. Güçlü olanlarımız zayıf olanlarımızı ezdi. Uzun süre bu hâlde yaşadık. Sonra Allah bize aramızdan soyunu, emniğini bildiğimiz bir peygamber gönderdi. O, bizi, ağaç ve taştan yaptığımız putlara tapmaktan alıkoyarak Yüce Allah'ın birliğini tanımaya ve O'na ibadet etmeye çağırdı.

Bize doğru söylemeyi, emanete ve akrabalık bağına riayet etmeyi, haramdan, kan dökmekten sakınmayı ve komşularla güzel geçinmeyi emretti. Yalandan, yetim malı yemekten, fuhuştan ve namuslu kadına iftira etmekten menetti. O, bize diğer insanlara kötülük yapmaktan çekinmeyi, yalnızca Allah'a ibadet etmeyi, sadaka vermeyi ve her türlü iyi ve güzel fiiller işlemeyi öğretti. Emir ve tavsiyeleri bize hoş ve cazip geldiği için biz bunları yapmaya başladık. Fakat bu sebeple kendi insanlarımızdan, vatanımızı terk etmeye ve senin ülkeneye sığınmaya bizi mecbur bırakan işkenceler gördük. Özetle biz, seçebileceğimiz bütün krallar arasından sizi tercih etmiş bulunuyoruz, zira sizin yanınızda bize kimsenin zulmedemeyeceğini ümit ediyoruz."

(İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 359-360.)

15 Ahmet Önkal, "Cafer b. Ebu Talib", DİA, C 6, s. 549.

16 İbn'ül-Esir, Üsdü'l-ğabe, C 2, s. 277.

17 Buhârî, Ezan, 49.

3. Asr-ı Saâdette Kadınlar

Hız. Peygamber, kadın ve erkeği bir bütünün iki yarısı kabul eden bir anlayışa sahiptir. Gerçek sözleri gerek davranışlarıyla, bu anlayışı zedeleyecek, kadın aleyhine olan tutumlara müsaade etmemiştir. Bilakis cahiliye geleneği içinde yetişmiş olanların kadına bakışını değiştirecek örnek bir hayat yaşamıştır.

Görsel 4.4

Hız. Peygamber, “Kadınları mescitlere gelmekten alıkoymayın.” buyurdu.

Allah Resulü (s.a.v.), dinî ve siyasi bağlılık sözleşmesi kabul edilen biat almayı yalnızca erkeklerle sınırlı tutmamıştı. Akabe’de, Medine’den gelen kadınlardan da biat almıştı. Mümtöhine suresinde¹⁹ belirtilen hususlara uyacaklarına dair, hem muhacir hem de ensar hanımlarından söz aldı. Resulullah’a (s.a.v.) biat eden ve sözünden hiçbir zaman dönmeyen Ümmü Süleym, Ümmü’l-Ala, Muaz b. Cebel’in hanımı ve Ebu Sebre’nin kızı o hanımlardan bazılarıydı.²⁰

Rahmet Elçisi’ne verdikleri sözü tutmak için Allah’ın (c.c.) hükümlerine bağlı kalmaya çalışan hanımlar, Mescid-i Nebi’nin daimi üyesi olmaya çalışıyorlardı. Bunun için vakit namazlarını cemaatle kılıyor, Hız. Peygamber’in sohbetlerini dinliyorlardı. Mescidin her türlü sosyal faaliyetin gerçekleştiği bir merkez olması sebebiyle hanımların bu tavrı, sosyal hayatın içinde olmalarını kolaylaştırmıştı. Müslüman kadınlar bu hususta Hız. Peygamber’in “Allah’ın kadın kullarını, Allah’ın mescitlerine gelmekten alıkoymayın.”²¹ sözünden destek olarak İslami açıdan bilgilerini geliştirmeye çalışıyorlardı.

Sosyal sorumluklarının farkında olan Müslüman kadınlar, üzerlerine düşen ne varsa yapma gayretindeydiler. Bu hanımlardan biri olan Zeynep es-Sakafiyye, “Ziyetlerinizden bile olsa sadaka verin.” diyen Resulullah’ın (s.a.v.) emrini nasıl yerine getirebileceğinin telaşına düşmüştü. O, eşinin ve ailesinin geçimini temin etmek için çalışan bir hanımdı. Omuzladığı evin yükünü taşıırken yaptığı harcamalar sadaka yerine geçer mi diye düşündü. Bu sorunun cevabını almak üzere Hız. Peygamber’e gitti. Allah Resulü’nden (s.a.v.), hem sadaka hem sıla-i rahim sevabı aldığını öğrendi.²²

18 Buhârî, Cizye, 9.

19 bk. Mümtöhine suresi, 12. ayet.

20 bk. Buhârî, Cenâiz, 45.

21 Müslim, Salât, 136.

22 bk. Müslim, Zekât, 45.

Müslüman hanımlar, merak ettikleri hususları Hz. Peygamber'e rahatlıkla sorup cevaplarını alabiliyorlardı. Ancak ilme olan düşkünlükleri daha fazlasını istemelerine sebep oluyordu. Nitekim hanım sahabilerden biri, Resulullah'a (s.a.v.) "Sizin sohbetinizden sadece erkekler istifade ediyor." serzenişinde bulunarak ondan, kendilerine özel zaman ayırmasını talep etti. Bu yakınmayı haklı bulan Allah Resulü (s.a.v.), hanımların isteklerini yerine getirdi.²³

İlmî hayatın içinde olmaya gayret eden hanımlar ticaret ve iş hayatında da kendilerini gösteriyorlardı. Hz. Âişe'nin kız kardeşi Esmâ (r.a.), zor bir iş olmasına rağmen seyislik yaparak eşine yardım ediyordu.²⁴ Cafer b. Ebi Talib'in eşi Esmâ b. Umeys, Medine'de maharetli olmasıyla biliniyordu. Habeşistan muhacirleri arasında yer alan Esmâ (r.a.), orada öğrendiği birtakım yenilikleri, Arap Yarımadası'na taşımıştı. Öz güven sahibi bu hanım, karşısındaki kim olursa olsun haklarını savunabilecek cesarete sahipti. Esmâ (r.a.), Hz. Peygamber'in eşlerinden Hafsa'yı ziyarete geldiği bir gün, Hz. Ömer'le karşılaştı. Hz. Ömer, kızı Hafsa'dan onun kim olduğunu öğrenince "Sen, şu deniz yoluyla Habeşistan'a giden kadın mısın? diye sordu. Esmâ'nın evet cevabı üzerine Hz. Ömer, "Biz Medine'ye hicrette sizi geçtik, dolayısıyla Resulullah'a (s.a.v.) sizden daha yakınız." dedi. Esmâ (r.a.) bu söylenenleri kabul etmeyerek itiraz etti ve "Asla, vallahi sizler Resulullah'ın (s.a.v.) yanındaydınız. O, sizi açsanız doyurdu, cahilseniz uyardı. Ama bizler çok uzakta Habeşistan'da korku içinde yaşıyorduk. Tüm bunlara da sadece Allah ve Resulü için katlandık." dedi. Üstelik daha sonra bu tartışmayı Hz. Peygamber'e ulaştırarak onun hakemliğini istedi. Allah Resulü'nün (s.a.v.) "Ömer bana sizden daha yakın değil, o ve arkadaşları bir kere hicret ettiler. Siz ise iki kere hicret ettiniz." demesi, hakikati ortaya çıkarmak isteyen Esmâ'nın yüreğine su serpmişti.²⁵

Peygamberimden Öğrendim

Genç bir kız, bir gün sıkıntısını dile getirmek için Hz. Peygamber'in evine gitti. Onu Hz. Âişe karşıladı. Genç kız:

– Babam itibar kazanmak için bana haber vermeden kardeşinin oğluyla beni evlendirdi, dedi.

Hz. Âişe, Resulullah (s.a.v.) gelinceye kadar genç kıza beklemesini söyledi. Bir süre sonra Allah Resulü (s.a.v.), durumdan haberdar oldu. Hz. Peygamber, kızın babasını çağırıp nikâhı kabul edip etmeme kararının kıza ait olduğunu söyledi.

Bunun üzerine genç kız:

– Ya Resullallah ben babamın yaptığı işi kabul ettim. Fakat babaların böyle yapmaya hakları olmadığı için kadınlarca bilinmesini istedim, dedi.

(İbn Mâce, Nikâh, 12.)

Metni okuyarak asr-ı saâdetteki kadınların konumu ile ilgili düşüncelerinizi yazınız.

.....
.....

23 bk. Buhârî, İ'tisam, 9.

24 bk. Buhârî, Nikâh, 108.

25 bk. Buhârî, Meğâzî, 39.

Bir Ayet

Medineli Müslüman hanımlardan Ümmü Ümare (r.a.), “Kur’an’da kadınların zikredildiğini göremiyorum Ey Allah’ın Resulü.” deyince aşağıdaki ayetler nazil olmuştu.

(Tirmizî, Tefsiru’l-Kur’an, 33.)

“Doğrusu erkek ve kadın müslümanlar, erkek ve kadın müminler, boyun eğen erkekler ve kadınlar, doğru sözlü erkekler ve kadınlar, sabırlı erkekler ve kadınlar, gönülden bağlanan erkekler ve kadınlar, sadaka veren erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar iffetlerini koruyan erkekler ve kadınlar, Allah’ı çok anan erkekler ve kadınlar, işte Allah bunların hepsine mağfiret ve büyük ecir hazırlamıştır. Allah ve Peygamber’i bir şeye hükmettiği zaman, inanan erkek ve kadına artık işlerinde başka yolu seçmek yaraşmaz. Allah’a ve Peygamber’e baş kaldıran şüphesiz apaçık bir şekilde sapmış olur.”

(Ahzâb suresi, 35-36. ayetler.)

Asr-ı saâdetde hanımlar sosyal hayatın en zor ve en tehlikeli alanı olan savaşlarda dahi yer alıyorlardı. Ümmü Ümare (r.a.) olarak da bilinen Nesibe b. Ka'b, Uhud Savaşı'na katılmış bir hanımdı. Savaşta eşi ve oğluyla Hz. Peygamber'e siper olmuş, bir an olsun onu yalnız bırakmamıştı. Nebi'yi (s.a.v.) korumak uğruna yaralanmış, Hz. Peygamber'in övgüsüne mazhar olmuştu. Nesibe b. Ka'b, Hudeybiye'de ve Hayber'in fethinde de bulundu.²⁶ Nesibe (r.a.) gibi savaşa bizzat katılmayan hanımlar ordunun su ve yemek ihtiyacını görerek yaralananları tedavi etmişlerdi. Hz. Âişe ve Ümmü Süleym (r.a.), Uhud gününde gazilere su yetiştirmek için gayret ve telaş içinde koşmaktan geri durmamışlardı.²⁷

Asr-ı saâdetde hanımlar tıbbi sahada doktorluk, ebelik gibi görevler de üstlenmişti. Sütanelik ve dadılık da kadınların sosyal hayatta rol üstlendikleri alanlardı.²⁸

4. Asr-ı Saâdetde Aile

Kadın ve erkeğin huzur bulmak için kurdukları aile, İslam'a göre onları kötülükten ve günahattan da koruyacaktır. **“... onlar, size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz...”**²⁹ ayeti bunu güzel bir şekilde dile getirir. Evliliği ve aile kurmayı teşvik eden Allah Resulü (s.a.v.), kendi aile yaşantısı ile cahiliye anlayışının aile ilişkilerine dair yanlış ve kötü adetlerini değiştirmiştir. Zira Cahiliye Çağr'ında güçlü olmak haklı olmak anlamına geldiği için erkeğin aile içindeki gücü, ona zulüm yapma hakkını da veriyordu.

Bir Ayet

“Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle.”

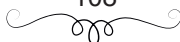
(İsra suresi, 23. ayet.)

26 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 8, s. 412-416.

27 bk. Buhârî, Menâkıbü'l-ensar, 18.

28 bk. Kettânî, Terâtibül'l-idariyye, C 2, s. 73-79.

29 Bakara suresi, 187. ayet.

Üstünlük zorbalığa döndüğünde mağdur olan kadın ve çocukları bu durumdan kurtaracak olan tek şey, zalimin insafıydı. Bu sebeple Cahiliye Dönemi'nde kadın ve çocuklar şiddete maruz kalırdı. Çünkü erkek kendini ailenin mutlak hâkimi olarak kabul ettiği için eşine ve çocuğuna karşı sert tutumunu doğal bir hak olarak görürdü. Karşılıklı sorumlulukları paylaşmış, birlik içindeki bir ailenin toplum için ne kadar önemli olduğunu bilen Hz. Peygamber, işte bu sebeple “*Sizin en hayırlınız ailesine karşı en hayırlı olanınızdır. Ben de ailesine karşı en hayırlı olanıyım.*”³⁰ diyerek kendi hayatını örnek olması için değişimin merkezine koymuştur. Peygamber Efendimiz ve eşi Hz. Hatice evliliklerinde çok güzel zamanlar paylaştıkları gibi pek çok sıkıntı ve zorluğa da birlikte göğüs germişlerdir. Evlilikleri boyunca Hz. Hatice'nin eşine verdiği desteğe karşılık Hz. Peygamber de ona değer vermiş, eşini razı ve memnun etmiştir.³¹

Görsel 4.5
Aile, toplum hayatının en önemli parçasıdır.

Müslümanlar arasında ortaya çıkan sorunları konuşarak çözmek Hz. Peygamber'in yöntemleri arasındaydı. Dolayısıyla aile bireyleri arasındaki sorunları da konuşarak ve onları ikna ederek çözmeye çalışırdı. Aile fertleri üzerinde etkili olan akrabaların aile içi sorunları halletmedeki desteğinden istifade ederdi. Ailesine karşı güler yüzlü bir tavır takınan Allah Resulü (s.a.v.), onlara karşı merhametli ve hoşgörülü davranırdı. Hz. Peygamber'in ailesine olan muhabbetini bilenler bazen taleplerini iletmek için onların yardımını isterdi.

Okuma Parçası

İnsanlığın en eski ve temel kurumlarından biri olan aile, maddi unsurlardan çok manevi unsurlara dayanmaktadır. Çünkü fertleri aileye olmaya götüren sebepler daha ziyade manevi öğelerdir. Kur'an-ı Kerim'de “**Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.**” (Rûm suresi, 21. ayet.) ayeti de ailenin kuruluş temellerini göstermesi bakımından önemlidir.

Fertlerin bir araya gelmesiyle meydana gelen ailenin ahenk ve huzuru aile üyeleri arasında sevgi ve saygının temin edilmesinin yanı sıra karşılıklı hak ve sorumlulukların da yerine getirilmesiyle mümkündür. Asr-ı saâdetde aile hayatının en güzel örneklerini hanımının rızasını kazanmış bir eş, çocuklarına karşı müşfik bir baba, torunlarına ise merhametli bir dede olan Hz. Peygamber yaşayarak vermiştir.

(bk. Âdem Apak, Siyer-i Nebi, C 2, s. 474.)

30 Tirmizî, Menâkıb, 63.

31 bk. Adnan Demircan, Allah'ın Elçisi'nin Ailesi, s.15-40.

Bir Hadis

إِذَا أَنْفَقَ الرَّجُلُ عَلَى أَهْلِهِ يَحْتَسِبُهَا فَهُوَ لَهُ صَدَقَةٌ

“Bir insan, Allah’ın rızasını umarak aile efradı için harcamada bulunursa bu, o kimse için bir sadakadır.”

(Buhârî, İman, 41.)

Hz. Peygamber ve ailesinin yaşadığı ev son derece sade idi. Hz. Peygamber’in evinin geçimine dair imkânlar, diğer Müslümanların imkânlarından çok farklı değildi.³² Allah Resulü (s.a.v.) israftan kaçınır, diğer insanların sahip olmadığı şeyleri kullanmazdı. Dolayısıyla gelirleri de oldukça mütevazı idi. Aile fertleri daha iyi imkânlar talep ettiğinde, muhacirlerin ihtiyaç içinde olduklarını onlara hatırlatarak bu taleplerini karşılayamayacağını ifade etmişti.³³

Düşünelim Paylaşalım

“Bir adamın hayır için harcadığı paranın en değerlisi, ailesi için harcadığı ile Allah yolunda kullanılmak üzere verdiği ve bir de Allah rızası için arkadaşlarına sarf ettiğiidir.”

(Müslim, Zekât, 38.)

İslam’ın aileye verdiği önemi yukarıdaki hadis örneği üzerinden yorumlayıp düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

5. Asr-ı Saâdette Akrabalık

Babasını hiç görmemiş bir yetim, küçük yaşta annesini kaybetmiş bir öksüz olan Hz. Peygamber, akrabalığın değerini bizzat yaşayarak öğrenmişti. Bu sebeple akrabalık bağları

ve bu bağın devamlılığı onun hayatında önemini hiç kaybetmedi. Peygamber Efendimizin Müslüman olmamasına rağmen amcası Ebu Talib’le vefatına kadar yakın ilişki içinde olması da onun akrabalığa verdiği önemi göstermektedir.

Allah Resulü (s.a.v.), “Rızkının bol ve ömrünün uzun olmasını isteyen kimse, akrabalık bağını gözetsin.”³⁴ müjdesiyle, toplum hayatının mühim bir gerekliliği olan sıla-i rahimi özendirir. Hatta akrabalık bağının her hâlükârda devamı için “Akrabaları ile bağını sürdüren kişi, akrabasından gördüğü iyiliğe iyilikle karşılık veren değil, akrabası kendisine dahi onunla bağını devam ettirendir.”³⁵ diyerek

Görsel 4.6
İslam sıla-i rahimi emreder.

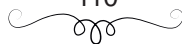
iyilikte bulunmayı terk ettiğinde iyilik bilincini daha yukarılara taşır.

32 bk. Adnan Demircan, Allah’ın Elçisi’nin Ailesi, s. 97-145.

33 bk. Buhârî, Farzu’l-humus, 6.

34 Buhârî, Edeb, 12.

35 Buhârî, Edeb, 15.

Bilgi Kutusu

Sıla-i rahim; anne ve baba başta olmak üzere akrabaları ziyaret etme, maddi manevi açıdan destekleme, hâl ve hatırlarını sorarak onların gönüllerini alma anlamlarına gelir.

Akrabaları arayıp sorma, ihtiyacı olanlara yardımda bulunma, onlarla görüşme, sohbetinde bulunma, kendilerine selam ve hediye gönderme İslam ahlakının gereklerindedir.

(Dini Terimler Sözlüğü, s. 412.)

Allah Resulü (s.a.v.), iyilik yapma hususunda öncelikli olan kimseleri yakın akrabadan uzağa doğru sıralar. Anne babayla başlayan, kardeşler ve diğer büyüklerle devam eden bu akrabalar arasında yardıma muhtaç olanın ihtiyacını giderenin iki kat ecir alacağını müjdeler.³⁶

Cenab-ı Hakk'ın; "... kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının..."³⁷ buyurduğu akrabalık hukuğu, iman ile ilişkilendirilecek kadar önemli olduğu için, Allah Resulü (s.a.v.) "*Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse akraba ilişkilerini sürdürsün.*"³⁸ uyarısını yapmıştı. Hz. Peygamber, İslam davetine ilk önce akrabalarından başlayarak bir nevi bu bağın gereklerini yerine getirmiş oldu. İman etmedikleri sürece akrabalığın Allah (c.c.) katında onlara hiç bir fayda sağlamayacağını söylemekle birlikte Allah Resulü (s.a.v.), iyilik ve yardım konusunda onlarla bağını hiç koparmadı. Nitekim sıkıntılı zamanlarında amcası Ebu Talib'e destek olmak için yeğeni Ali'yi (r.a.) yanına alarak bakımını üstlenmişti.

Hz. Peygamber'i örnek alan iyi bir Müslüman, akrabalık bağını sürdürür ve onların sevinç ve üzüntülerine ortak olur. Böylelikle akrabalar arasında sevgi ve saygı bağları güçlenir.

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Bir adam Hz. Peygamber'e gelerek:

– Ey Allah'ın Resulü, ben bir günah işledim. Nasıl tövbe edebilirim? diye sordu.

Hz. Peygamber:

– *Annen var mı?* dedi.

Adam:

– Hayır yok, cevabını verdi.

Allah Resulü bu kez:

– *Peki teyzen var mı?* dedi.

Adam:

– Evet deyince Hz. Peygamber:

– *Öyleyse git ona iyilik yap. Çünkü teyze anne makamındadır,* dedi.

(Tirmizî, Birr, 6.)

36 bk. Tirmizî, Zekât, 26.

37 Nisa suresi, 1. ayet.

38 Buhârî, Edeb, 85.

Düşünelim Paylaşım

Bir adam:

– Ya Resulallah! ben akrabalarım ile ilişkilerimi sürdürüyorum, fakat onlar benimle alakalarını kesiyorlar. Onlara iyilik yapıyorum, onlar ise bana kötülük ediyorlar. Onlara yumuşak davranıp iyilik ediyorum fakat onlar bana kaba davranıyorlar, dedi. Bunun üzerine Resulullah:

– *Eğer dediğin gibi yapıyorsan senin bu tutumun onlara ağır geliyor (adeta iyiliklerin karşısında sıcak kül yutmuş gibi zorlanıyorlar). Böyle (ilişkiyi ve iyiliği sürdürerek) davranmaya devam ettiğin sürece, onlara karşı Allah'ın desteği seninle olur, buyurdu.*

(Müslim, Birr, 22.)

Günlük yaşantınızdan hareketle akrabalığın toplum hayatındaki önemi ile ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 4.7

Hz. Peygamber komşuya ikramda bulunmayı tavsiye etmiştir.

6. Asr-ı Saâdetde Komşuluk

Allah Resulü (s.a.v.), yakın ve uzak komşuya iyilik edilmesinin emredildiği³⁹ Kur'an ayetlerine uygun yaşayan örnek bir komşuydu. *“Cebrail bana komşu hakkından o kadar bahsetti ki komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım.”*⁴⁰ düşüncesinden hareketle komşuluk hukukuna gereken değeri her zaman vermişti. Peygamberimiz (s.a.v.), Ebu Hüreyre'ye (r.a.): *“Komşuna iyi davran ki mümin olasın.”*⁴¹ uyarısında bulunurken güzel komşuluğun Müslümanlığın bir gereği olduğunu hatırlatmak istiyordu. Resulullah (s.a.v.) aynı varlık ve imkâna sahip olmayan insanların komşuluk ilişkilerindeki ölçüsünü *“Ey Müslüman kadınlar! Sizden hiç biriniz komşusunun ikram ettiği şeyi, koyun paçası bile olsa hakir görmesin.”*⁴² şeklinde belirlerken tevazunun komşuluk ilişkilerindeki değerini ortaya koymuş oluyordu. Komşulukta asıl önemsenmesi gereken güzel muamelede bulunmak olduğundan Ebu Zer'e (r.a.) *“Çorba pişirdiğinde suyunu çok koy, sonra komşunu gözet. Ona, pişirdiğinden en güzel şekilde ikram et.”*⁴³ tavsiyesinde bulunmayı gerekli görüyordu.

Komşuların bir arada yaşamaktan doğan hakları, birbirlerini değerlendirmelerine imkân vermektedir. Zira *“İyi mi kötü mü yaptığımı nasıl bilebilirim?”* diye soran bir sahabiye, Allah Resulü (s.a.v.) *“Komşularının iyi yaptın dediğini duyarsan iyi yapmışsındır. Kötü yaptın dediğini duyarsan kötü yapmışsındır.”*⁴⁴ şeklinde cevaplamıştı Hz. Peygamber, arkadaşlarını daima komşuları ile güzel geçinmeye çağırmış ve onlara yardımcı olmalarını tavsiye etmiştir. Aralarında derin bir bağ oluşmasını sağlamak için elindekilerinin azlığına çokluğuna bakmadan komşularıyla paylaşmalarını istemiştir. Çünkü karşılıklı paylaşımlar, birbirine yakın yaşayan bu insanlar arasındaki ilişkilerin gelişmesinde tesirli bir yoldur.

39 bk. Nisa Suresi, 36.ayet.

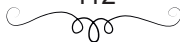
40 Buhârî, Edeb, 28.

41 Tirmizî, Zühd, 2.

42 Buhârî, Hibe, 1.

43 Müslim, Birr, 143.

44 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 1, s. 402.

Bilgi Kutusu

Hz. Peygamber'in, komşumun benim üzerimdeki hakları nelerdir, diye soran birine cevabı şu olmuştur:

- *Hastalanınca geçmiş olsun ziyareti yap.*
- *Öldüğünde cenazesine git.*
- *Borç isterse ver, ihtiyaç hâlindeyse sıkıntısını gider.*
- *Hayırlı işini tebrik et.*
- *Musibete uğrarsa teselli et.*
- *İzni olmadan binanı onunkinden fazla yükseltme, onu rahatsız etme.*
- *Bir meyve aldığında ona ver, vermiyorsan onu gizli al ve özendirmemek için çocukların onu açığa çıkarmasına izin verme.*

(Taberânî, el-Mu'cemü'l-kebir, C 19, s. 419.)

Hz. Peygamber, her zaman komşularına karşı hayırlı ve samimi bir dosttu. Komşularına yakın davranır, onları yoklar ve hatırlarını sorardı. Komşularına yapabildiği kadar yardım ederdi. Komşuluk ilişkilerini kuvvetlendirmek için fedakârlıktan kaçınmaz, onların hayatlarını kolaylaştırmaya gayret ederdi. Hz. Peygamber'in Medine'deki en yakın komşuları Suffe ashabıydı. Allah Resülü (s.a.v.), onlara karşı şefkatli ve dostça davranırdı. Komşularının rahat ve huzuru için fedakârlık ederdi.⁴⁵ Bir keresinde kızı Hz. Fatıma babasından, ev işleri için bir yardımcı istemişti. Hz. Peygamber, "*Ben size ihsanda bulunup da Suffe Ehli'ni iki büklüm kıvrandır vaziyette açığa terk edemem.*"⁴⁶ diyerek teklifi geri çevirmiş, kızından anlayışlı olmasını istemişti.

Düşünelim Paylaşalım

- Peygamberimize bir gün Hz. Âişe, "Ey Allah'ın Resülü iki komşum var, ikramda bulunurken hangisinden başlayayım?" diye sordu. Peygamberimiz Hz. Âişe'ye "Kapısı sana en yakın olandan başla" diye cevap verdi.

(Ebu Dâvûd, Edeb, 122-123.)

- ...Allah katında komşuların en hayırlısı komşusuna karşı en güzel davranandır.

(Dârimî, Siyer, 3; Tirmizi, Birr, 28.)

Yukarıdaki hadislerden hareketle günümüzdeki komşuluk ilişkilerine dair düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

45 Afzalur Rahman, Sîret Ansiklopedisi, C 3, s. 238-242.

46 Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 1, s. 80.

Bilgi Kutusu

Uhuwvet, aynı inanç ve değeri paylaşan kişi ya da gruplar arasındaki manevi birliği ve dayanışmayı anlatan bir tabirdir. İslam, kan bağıını ifade eden kardeşlik kelimesinin anlamını, din kardeşliği manasına gelen uhuvvet kavramıyla genişletmiştir. Dolayısıyla maddi anlamdaki kan birliğinin yerini manevi anlamdaki inanç birliği almıştır.

(Mustafa Çağrırcı, "Kardeşlik", DİA, C 24, s. 485-486.)

7. Asr-ı Saâdette Kardeşlik ve Dayanışma

İslam, kabile dışında otorite kabul etmeyen cahiliye anlayışına, gerçek otoritenin Allah (c.c.) olduğunu kabul ettirmiştir. Bunun sonucu olarak fertler arasındaki kan bağı yerine inanç ve imana dayanan yeni bir bağ oluşmuş, dolayısıyla kabilesi için savaşan değil, dini uğruna cihat eden bir ümmet ortaya çıkmıştır. Allah Resulü'nün (s.a.v.) Medine'ye hicretinden hemen sonra gerçekleştirdiği ensar ile muhacir kardeşliği bu yeni düşüncenin en pratik uygulamasıdır. Bu İslam kardeşliği, Medineli Evs ve Hazrec kabileleri arasındaki anlaşmazlıkları sona erdirerek şehirde huzur ve güveni tesis etmişti. Yıllar boyu devam eden kan davaları sebebiyle yaşanan üzücü olaylar Medinelilerin Müslüman olması ile sona ermişti. Böylece Evs ve Hazrec kabileleri düşmanlığı bırakıp kardeş oldular.

Allah Teâlâ "**Hep birlikte Allah'ın ipine (Kur'an'a) sımsıkı sarılın. Parçalanıp bölünmeyin. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani sizler birbirinize düş-**

manlar idiniz de O, kalplerinizi birleştirmişti. İşte onun bu nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Yine siz, bir ateş çukurunun tam kenarında idiniz de O sizi oradan kurtarmıştı..."⁴⁷ buyurarak onları sıkıntıdan kurtaranın imanları olduğunu hatırlatıyor, ayetin başında yaptığı ikazla ile istikamet belirliyordu.

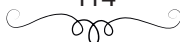
Evs ve Hazrec kabilelerini bütünleştirerek ensara dönüştüren uhuvvet anlayışı, hicretle birlikte bu kez Mekke ve Medine şehirlerini buluşturacak, muhacir ve ensarı kardeş ilan edecekti. Ensar muhacir kardeşliği sayesinde, her şeylerini Mekke'de bırakmış olan Müslümanlar, Medineli kardeşlerinin yardımıyla yeni bir hayat inşa ettiler. Bu sayede ensar ve muhacirler arasında duygusal, sosyal ve ekonomik bir bağ kuruldu. Zamanla şehrin en güçlü ve organize unsuru hâline gelen bu topluluk, birlik ve beraberliğini bozmadığı için etkisini daha da artırdı. Hz. Peygamber'in liderliğindeki bu sağlam yapı, hem Medine içindeki düşman unsurlarla hem de Hicaz'ın diğer müşrik Arapları ile aynı anda mücadele edebildi. Sahip oldukları güçlü yardımlaşma ve dayanışma duygusu ile hareket eden Müslümanlar, sırasıyla bütün düşmanlarını etkisiz hâle getirdi.⁴⁸

47 Âl-i İmrân suresi, 103. ayet.

48 bk. Âdem Apak, Siyer-i Nebi, C 1, s. 189-193.

Görsel 4.8
Müslüman,
Müslüman'ın
kardeşidir.

Bir Hadis

“Bir Müslümanın din kardeşi ile üç günden fazla kūs durması ve karşılaştıklarında birbirlerinden yüz çevirmeleri helal olmaz. Bunların en hayırlısı, önce selam verendir.”

(Buhârî, İsti'zan, 9.)

Kur'an'ın emrine, Hz. Peygamber'in sünnetine ve sahabenin uygulamalarındaki örneklığe göre şekillenmiş olan kardeşlik prensibi, bugün de birlik ve beraberliğin yegâne dayanağıdır. Allah Teâlâ; **“Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar...”**⁴⁹ buyurarak Müslümanların dostluk ve kardeşliği ile toplumsal huzur arasındaki ilişkiye dikkat çeker. **“Onlar bir haksızlığa uğradıkları zaman, yardımlaşır.”**⁵⁰ buyurarak da Müslümanların izleyeceği yolu gösterir. Sorunların çözümü için gerekli olan kardeşlik duygusunun zedelenmesi durumunda neler olacağı hususunda; **“İnkâr edenler de birbirlerinin dostlarıdır. Eğer siz bunların gereğini yapmazsanız yeryüzünde bir karışıklık ve büyük bir bozulma olur.”**⁵¹ ikazını yapar. Bu uyarıları dikkate almak zorunda olan Müslümanlara düşen ise kardeşliğin gereklerini yerine getirmektir. Asırlar önce birbirinin düşmanı Evs ve Hazrec'i ensara dönüştüren sonrasında muhacirle kardeş yapan Resulullah'ın (s.a.v.) izini takip etmektir. Kardeşlik, ihtiyaç halindekiine sahip çıkarak açsa doyurmak, üşümüşse ısıtmak, kısaca onlara ensar olmayı başarabilmektir.

Asr-ı Saâdetten Bir Yaprak

Allah Resulü (s.a.v.) açlıktan bitap düşmüş bir adam için *“Bu adamı doyurarak Allah'ın merhametine ulaşmak isteyen yok mu? diye sorar.*

Ensar'dan biri:

– Ben varım Ya Resulallah, diye cevap vererek onu evine götürür.

Çocukların yiyeceğinden başka misafire ikram edilecek bir şey olmadığını öğrendiğinde hanımına,

– Çocukları uyut gel, lambanın ışığını da karart, misafirle birlikte oturalım yiyormuş gibi yapalım, der.

Ertesi sabah Allah Resulü, o sahabeye,

– *Bu gece yaptığınızdan Allah hoşnut ve razı olmuştur*, diyerek bu davranışları ile ilgili haklarında ayet indiğini müjdelemiştir.

(Buhârî, Menâkıbü'l-ensar, 10.)

8. Bir Sahabi Tanıyorum: Ümmü Seleme (r.a.)

Ümmü Seleme (r.a.) asıl ismi olan Hind adından çok, ilk çocuğuna nispetle kendisine verilen “Ümmü Seleme”* künyesiyle tanınır. Mensup olduğu Mahzumoğulları kabilesinin Mekke yönetiminde söz sahibi olmasından hareketle, Ümmü Seleme'nin (r.a.) zengin, soylu ve kültürlü bir ailede yetiştiği söylenebilir.⁵²

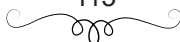
49 Tevbe suresi, 71.ayet.

50 Şûrâ suresi, 39. ayet.

51 Enfal suresi, 73. ayet.

52 İbn Sa'd, et-Tabakât, C 8, s. 86-87.

* Seleme'nin annesi.

Görsel 4.9

Ümmü Seleme (r.a.), hayatı zorluklarla geçmiş bir hanımdı.

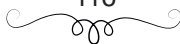
Ümmü Seleme (r.a.) yaşadığı toplumun kadınlarından çok farklı bir kişiliğe sahipti. Mensubu olduğu Mahzumoğulları, İslam'a düşmanlıkta ileri gitmiş bir kabileydi.

Mahzumoğulları kabilesinden Abdullah b. Abdilese ile evlenmiş olan Ümmü Seleme (r.a.), kocasının İslam'ı kabul etmesinden sonra Müslüman oldu. Çok geçmeden Mekkeli müşriklerin Müslümanlar üzerindeki baskısı arttı. Mekke'nin ileri gelenleri fakir ve kölelere işkenceye varan şiddet uygulamaya başladılar. Diğer taraftan güçlü kabileler ise kendi içlerindeki Müslümanları sıkı takibe almıştı. Mahzumoğullarının baskısından bunalan Ümmü Seleme (r.a.) ve kocası bu yüzden Habeşistan'a hicret etmek zorunda kaldılar.⁵³

Habeşistan muhacirleri, Mekkelilerin İslamiyeti benimsediğine dair yayılan asılsız bir habere güvenerek geri döndüler. Fakat Mekke'de bir şeyin değişmediğini, bu şehirde Müslümanlar için hâlâ rahat nefes almanın mümkün olmadığını anladılar. Bu sebeple Akabe biatlarından yaklaşık bir yıl önce, Ümmü Seleme (r.a.) ve eşi Ebu Seleme (r.a.), Hz. Peygamber'in izniyle Medine'ye gitmek üzere yola çıktılar. Ancak Mahzumoğulları, bu ailenin bir kez daha hicret etmesine izin vermedi. Ümmü Seleme (r.a.) ve oğlunu tutsak ederek Ebu Seleme'yi Medine'ye tek başına hicret etmeye mecbur bıraktılar. Ümmü Seleme (r.a.) yaklaşık bir yıl süren zorunlu ayrılığı boyunca imanından dönmedi. Sonunda kabilesi, onun direnişine boyun eğerek oğluyla Medine'ye gitmesine izin verdi. Medine'de çocuklarını yetiştirmekle meşgul olan Ümmü Seleme (r.a.) hâlimden memnundu. Fakat eşi Uhud Savaşı sonrasında vefat edince, Ümmü Seleme (r.a.) dört çocuğu ile dul kaldı. Sonraki günlerde Hz. Peygamber Ümmü Seleme'ye (r.a.) onunla evlenmek istediğini ilettili. Yaşlılığını, kıskançlığını ve çocuklarının çokluğunu bahane eden Ümmü Seleme'nin (r.a.) endişeleri Hz. Peygamber tarafından giderildi. Allah Resulü (s.a.v.) ile evlenen Ümmü Seleme (r.a.) Peygamberimizin (s.a.v.) vefatına kadar yedi yıl boyunca onun eşi olarak yaşadı. Ümmü Seleme (r.a.) 681 yılında, 84 yaşında Medine'de vefat etti.⁵⁴

53 İbn Hişam, es-Sîre, C 1, s. 345-355.

54 Yaşar Kandemir, "Ümmü Seleme", DİA, C 42, s. 328-329.

Buna rağmen Müslüman olmayı seçmesi onun mücadelecî kişiliğinin bir yansımasıdır. Medine'ye hicretine izin verilmediğinde kabilesine karşı çıkarak durumuna rıza göstermeyişi cesur tabiatının bir gereğidir. Ümmü Seleme'nin (r.a.) ilk Müslümanlardan olması, Hz. Peygamber ile evliliği, zekâsı ve öğrenme arzusu onu dinî konularda bilgi sahibi yapmıştı. Çünkü o, hem Kur'an hem de hadisler hakkında anlamadığı hususları doğrudan Hz. Peygamber'e sorup bilgi alırdı. İslam'ı en iyi bilen kadınlardan olan Ümmü Seleme'nin (r.a.) Kur'an muhtevası hakkında Hz. Peygamber'e sorduğu bu sorular, onun zekâsını ve ilme olan merakını ortaya koyar. Okuma yazma bilen erkek sayısının bile çok az olduğu bir dönemde Ümmü Seleme'nin (r.a.) okuma yazma bilmesi onun bir diğer özelliğiydi. Hz. Peygamber'den üç yüz yetmiş sekiz hadis rivayet eden Ümmü Seleme (r.a.), en çok hadis rivayet edenler arasında yer alır. Ümmü Seleme (r.a.), ilme olan merakı sebebiyle başta kendi kızı olmak üzere birçok öğrenci yetiştirmiştir.⁵⁵

Görsel 4.10
Ümmü Seleme (r.a.), ilme değer veren ve öğrenmeye açık bir karaktere sahipti.

Ümmü Seleme (r.a.), çok cömertti ve başkalarını da cömertliğe teşvik ederdi. Bir keresinde Abdurrahman b. Avf, elinde bulunan malı ne yapması gerektiği hususunda kendisine akıl vermesini istediğinde ona "Elindekini hayır yolunda harca." diye tavsiyede bulunmuştu.⁵⁶

Ümmü Seleme validemizin Hudeybiye'de⁵⁷ Hz. Peygamber'e sunduğu çözüm yolu, onun problemlere kolaylıkla çareler bulan bir hanım olduğunu gösterir. O, yaşadığı dönemdeki şartların zorluğuna rağmen Habeşistan'a ve Medine'ye hicret etmiş cesur bir hanımdır. Hz. Peygamber'e sorduğu sorular neticesinde nazil olan ayetler de⁵⁸ Ümmü Seleme'nin (r.a.) farklı kişiliği kendini gösterir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra, peygamber hanımı olmanın onurunu korumuş, konumuna zarar verecek hiçbir davranış içine girmemiştir. Kısacası Ümmü Seleme (r.a.), güçlü kişiliği ile nevi şahsına münhasır bir kadındır.⁵⁹

55 Rıza Savaş, İslam'ın İlk Asrında Kadın, s.121-124.

56 Afzalur Rahman, Sîret Ansiklopedisi, C 2, s. 181.

57 Hudeybiye Antlaşmasındaki şartları ağır bulan sahabe, Hz. Peygamber'in "Kalkın, kurbanlarınızı kesip traş olun." çağrısına uymakta gecikti. Nebi'nin (s.a.v.) bu duruma üzüldüğünü gören Ümmü Seleme (r.a.) "Ya Resulallah! Kimseye bir şey deme. Kalk kurbanı kes ve traş ol. Onlar seni takip edeceklerdir." diye tavsiyede bulundu. Nitekim öyle de oldu. (Buhârî, Şürut, 15.)

58 bk. Âl-i İmrân suresi, 195. ayet; Nisa suresi, 32. ayet; Ahzâb suresi, 35. ayet.

59 Suzan Yıldırım, "Ümmü Seleme", Mü'minlerin Anneleri, s. 362-368.

9. Hadisten Hayata

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :
الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يُسْلِمُهُ مَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ
أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ فِي حَاجَتِهِ وَ مَنْ فَرَّجَ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً فَرَّجَ اللَّهُ
عَنْهُ بِهَا كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Nebi (s.a.v.) şöyle buyurdu:

*“Müslüman, Müslüman’ın kardeşidir. Ona zulmetmez, haksızlık yapmaz, onu düşmana teslim etmez. Müslüman kardeşinin ihtiyacını gideren kimse-
nin Allah da ihtiyacını giderir. Kim bir Müslümandan bir sıkıntıyı giderirse
Allah Teâlâ o kimsenin kıyamet günündeki sıkıntılarında birini giderir. Kim bir Müs-
lümanın ayıp ve kusurunu örterse Allah Teâlâ da o kimsenin ayıp ve kusurunu örter.”*

(Buhârî, Mezalim 3; Müslim, Birr, 58.)

Hadisin bize yol göstericiliğine göre kardeş olmak; her türlü ayırt edici konum ve va- sıftan azade olmayı başarmak, hangi sınıftan hangi makamdan geldiğine aldanmadan bir gayede birleşebilmek demektir. Kardeş olmanın muhabbetini, merhametini, yardımını, şefkatini kalbinde hissedip mutlu olmak demektir. Çıktığı bu yolda sevgiyle atan kalbi, zulümle kirletmemeye, haksızlıkla katılaştırmamaya, kardeşlik hukukunu çiğnetmemeye azmetmektir.

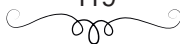
Sahip olduğu değeri değer bilip kardeşinin bir ihtiyacını, varsa bir sıkıntısını gidermeye koşmaktır. Karşılığını da kuldandan beklemeyerek Allah’a (c.c.) yönelmektir. Kendindeki yan- lışa düşme potansiyelinden hareketle, kardeşinin ayıp ve kusurunu kendi kusurunu örter gibi örtmektir.

Düşünelim Paylaşalım

Hadisten Hayata başlığında verilen hadis, aşağıda verilen değerlerle ilişkili tutum ve davranışlardan hangileri ile doğrudan ilgilidir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

- Fedakâr olma
- Vefalı olma
- Sadık olma
- Tahammül etme
- Alçak gönüllülük
- Dayanışma
- Diğer insanların kişiliklerine değer verme
- İş birliği yapma
- Misafirperver uyma
- Merhametli olma
- Açık ve anlaşılır olma
- Azimli olma
- Sabırlı olma
- Başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma

A. Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler ışığında doğru ise D yanlış ise Y yazınız.

1. (...) Kız çocuğunu değersiz görme, onu utanç vesilesi sayma Hz. Peygamber'in ortadan kaldırdığı cahiliye geleneklerinden birisidir.
2. (...) Asr-ı saâdette hanımlar savaşa katılmak dâhil olmak üzere sosyal hayatın bir parçasıydılar.
3. (...) Asr-ı saâdette Mescid-i Nebi sadece erkelerin eğitim mekânı olarak kullanılmaktaydı.
4. (...) Allah Resulü'nün (s.a.v.), "Rızkının bol ve ömrünün uzun olmasını isteyen kimse, akrabalık bağını gözetsin." (Buhari, Edeb, 12.) sözü sıla-i rahime teşvik eder.
5. (...) Aynı inanç ve değeri paylaşan kişi ya da gruplar arasındaki manevi birlik ve dayanışmaya tevhid denir.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

6. Hz. Peygamber'e on yıl boyunca yardımcı olan bir gün olsun Allah Resulü'nün (s.a.v.) kendisini görevi ile ilgili ikaz etmediğini ifade etmiştir.
7. Hz. Peygamber'in hicretten önce Medine'ye gönderdiği İslam'ın ilk öğretmeni kabul edilir.
8. Cafer b. Ebi Talib, Mekke'deki eziyet ve işkencelerden kaçan Müslümanların lideri olarak hicret etmiştir.
9. Mekke Dönemi'nde Hz. Peygamber'e maddi ve manevi olarak destek olan validemiz idi.

C. Aşağıdaki açık uçlu soruların cevabını ilgili alana yazınız.

10. Asr-ı saâdet kavramı ile anlatılmak istenen nedir?

.....
.....

11. Mekke’de Hz. Peygamber’in davetini kabul eden gençlerin, toplumsal baskıya rağmen İslam’ı kabul etmesi, onların hangi özellikleri ile açıklanabilir?

.....
.....

12. Asr-ı saâdette yaşamış iki Müslüman genç örneği üzerinden gençlerin toplumda üstlendikleri rolü değerlendiriniz.

.....
.....

13. Kadınların İslam’ın tebliğ sürecine katkısı hangi alanlarda olmuştur?

.....
.....

14. “Onlar, size örtüdüler, siz de onlara örtüsünüz.” (Bakara suresi, 187. ayet.) Bu ayet-i kerimeyi İslam’ın kadın ve erkeğe bakışı açısından yorumlayınız.

.....
.....

15. İslam'a göre akrabalar arasındaki dinî ve ahlaki ilişkiyi ifade eden tabir hangisidir?

.....
.....

16. İslam'da komşuluk ilişkilerinin önemini açıklayan bir hadis yazınız.

.....
.....

17. İslam'da uhuvvet kavramı niçin önemlidir?

.....
.....

18. Ümmü Seleme'nin (r.a.) Hudeybiye'de Hz. Peygamber'e tavsiyesi onun hangi kişilik özelliklerini ortaya koyar?

.....
.....

19. "... Allah'ın rızasını umarak ailen için yaptığın her harcamadan muhakkak ecir alırsın..." (Buhârî, Cenâiz, 36.)

Yukarıdaki hadis-i şerifin aile sorumluluğuna vermiş olduğu önemi yorumlayınız?

.....
.....

Ç. Aşağıdaki çöktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleiniz.

20. Aşağıdakilerden hangisi Allah Resulü'nün (s.a.v.) çocuklara olan tutumuyla ilgili yanlış bir ifadedir?

- A) Çocuklar arasında kız erkek ayrımı yapması
- B) Çocuklara selam vermesi
- C) Çocukların başlarını okşaması
- D) Çocukların oyunlarına katılması
- E) Çocuklara ikramda bulunması

21. Aşağıdakilerden hangisi önemli roller üstlenmiş Medinelilerden biridir?

- A) Zeyd b. Harise
- B) Zeyd b. Sabit
- C) Erkam b. Ebi'l Erkam
- D) Mus'ab b. Umeyr
- E) Cafer b. Ebi Talib

22. Hz. Peygamber'in hastalandığında ziyaret edilmesini, borç isterse verilmesini ve ihtiyaç içindeyse sıkıntısının giderilmesini istediği kişi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Akraba
- B) Komşu
- C) Anne
- D) Baba
- E) Kardeş

23. Aşağıdakilerden hangisi İslam kardeşliğinin en temel ilkesidir?

- A) Soy birliği (asabiyet)
- B) Süt kardeşliği
- C) Akrabalık
- D) İman (inanç)
- E) Ortak menfaat

24. Aşağıdakilerden hangisi Hz. Peygamber'in kardeşlik uygulamasına verilebilecek bir örnektir?

- A) Davet mektupları
- B) Ensar ve muhacirlerin birbirlerinden sorumlu kılınması
- C) Medine Sözleşmesi
- D) Mescid-i Nebî'nin inşası
- E) Suffe'nin kuruluşu

25. I. Müslüman Müslüman'a zulmetmez.
II. Müslüman Müslüman'a haksızlık etmez.
III. Müslüman Müslüman'ın ayıbını örter.
IV. Müslüman Müslüman'ın borcunu üstlenir.

Kardeşlik hukuku gerekliliklerinden hangileri aşağıda doğru olarak verilmiştir?

- A) I, IV
- B) II, IV
- C) I, II, III
- D) I, II, IV
- E) I, III, IV

Veda Hutbesi'nden...

“... Ey Allah'ın kulları! Size Allah'a sığınmanızı, emirlerine yapışmanızı, günahlardan arınmanızı, azabından korunmanızı öğütlerim. Size tekrar tekrar, O'na itaati tavsiye ederim. Sözlerime hayırlı olanla, O'nun izni ve yardımıyla başlıyorum. Bu yıldan sonra, bir daha burada sizinle buluşup buluşamayacağımı bilemiyorum. Benim sözlerimi iyi dinleyin ki izzet ve şerefle huzurlu yaşamaya devam edesiniz...”

Ey İnsanlar! Kadınlarınızın sizler üzerinde hakları, sizin kadınlarınız üzerinde haklarınız vardır. Siz onları Allah'ın emaneti olarak aldınız. Allah'ın emri ve hükmüyle onlarla ilişkiyi helal edindiniz. Onların yiyeceği ve giyimi konusunda cömertçe her türlü iyilik ve ihsanda bulunmanız, onların haklarıdır. Kadınların haklarına riayet konusunda Allah'ın emirlerine yapışın, azabından korunun, onların iyiliğini isteyin, durumlarının iyileşmesi için çaba sarf edin. Hanımlarınız, sizlerin izni ve bilgisi olmadıkça evinizin mali imkânlarını cömertçe harcamasınlar. Sözlerimi iyice anlayarak hatırlınızda tutun...

Ey İnsanlar! Sözlerimi iyi dinleyin, iyi muhakeme edin. Bütün ırklara mensup Müslümanların, Müslümanların kardeşi olduğunu bilin. Bütün müminler kardeştir. Kimseye, gönül rızası olmadıkça kardeşinin malı helal değildir. Sakın haksızlık etmesin, hile yapmasın, haince davranmasın. Müslüman'ın kim olduğunu size anlatayım mı? Müslümanların, dilinden ve elinden zarar görmediği kişidir. Müminin kim olduğunu size anlatayım mı? İnsanların mallarına ve canlarına zararı dokunmayacağından emin olduğu kişidir...”

(Buhârî, Meğâzî, 28; Müslim, Hac, 147; Tirmizî, Tefsirü'l-Kur'an, 10.)

26, 27 ve 28. soruyu yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

26. Hz. Peygamber'in, Müslümanların kardeşliğine yaptığı vurguda öne çıkan unsurlar nelerdir?

.....
.....

27. Hz. Peygamber'in kadın ve erkeğe yüklediği sorumluluklar, karşılıklı haklar üzerinden değerlendirildiğinde hangi sonuçlara ulaşılır?

.....
.....

28. Veda Hutbesinin geneli dikkate alındığında Hz. Peygamber'in sözlerinde aşağıdaki hususlardan hangisine değinilmemiştir?

- A) Allah'a itaatın gerekliliğine
- B) Kadın ve erkeğin birbirinden sorumlu olduğuna
- C) Emanete riayet etmenin önemine
- D) İnsan hayatının kıymetine
- E) Soy temelli kardeşliğe